

**GEORGE G. MATEESCU –
DISCIPOL ȘI URMAȘ AL LUI VASILE PÂRVAN**

Emil Păunescu

George G. Mateescu – disciple et successeur de Vasile Pârvan

– Résumé –

George G. Mateescu (1892-1929) s'est affirmé dans la deuxième décennie du XX-ème siècle comme étudiant brillant, puis en qualité de collaborateur de Vasile Pârvan aux fouilles de Droboiești et d'assistant au Musée National d'Antiquités. Toute de suite après la guerre, suivant le conseil de son mentor, s'est établi dans la capitale universitaire de Transylvanie, tout en se déployant dans de nombreux domaines pédagogiques et scientifiques. Celui-ci se trouva dans la première série de boursiers de L'École Roumaine de Rome et obtient son doctorat en 1924, avec l'œuvre «Les Traces dans les inscriptions de Rome», dont Pârvan fit un rapport élogieux, en proposant la note maximale.

En vertu de la réputation acquise dans les cercles de spécialité de la capitale d'Italie et grâce à l'appui de Nicolae Iorga, Mateescu fut désigné de suivre à son ancien professeur à la direction de l'École. Maître de conférences de la chaire d'épigraphie et d'antiquités de l'Université de Cluj, il devient docteur agrégé à l'âge de 36 ans et participa au Congrès de préhistoire d'Oslo, s'affirmant ainsi dans le domaine de la trachologie comme un spécialiste au grand futur. Mais, un destin cruel interrompit son ascension et a suivi ses ouvrages aussi, restés inachevés, une partie étant détruits ou disparus, une autre partie restant encore inédits. Bien que la vie et l'œuvre du savant de Giurgiu ont fait récemment l'objet d'une monographie, leur connaissance comporte encore des recherches, des additions et des rectifications.

Mots-clés: *trachologie, l'école de Parvan, dates biographiques, Giurgiu, rectifications*

Cuvinte-cheie: *tracologie, școala lui Pârvan, date biografice, Giurgiu, rectificări*

George G. Mateescu – fotografie din 1927

Într-un mesaj prezidențial, adresat în 1976 participanților la cel de-al doilea Congres internațional de Tracologie de la București, cineva¹ a alăturat numele lui G.G. Mateescu mult mai cunoscuților Hașdeu, Tocilescu și Pârvan. Puțini intelectuali români (probabil exclusiv din cercurile de specialitate) auziseră de acest ultim nume². La vremea lui, pe lângă Iorga și Pârvan, îl apreciaseră Bianu, Ghibu, Lupaș, Sacerdoțeanu, Vulpe și mulți alții. Într-o conferință, radiodifuzată în anii ultimului război mondial și tipărită într-o broșură cu o circulație extrem de restrânsă³, profesorul Dionisie Pippidi i-a adus un omagiu grăitor, arătând că lucrările lui Mateescu reprezintă „o muncă uriașă”, „o pătrundere mai presus de laudă și o erudiție copleșitoare”, iar după dispariția-i prea timpurie „rămân pilda sânguinței lui neegalate și mângâierea unei opere care-i veșnicește amintirea”⁴. Un alt cercetător de mare reputație, ne referim la I. I. Russu, nu

¹ Bănuim că la redactarea textului a contribuit chiar președintele Congresului, savantul român Radu Vulpe. Într-o conversație ce am avut-o cu el în 1982, la vremea pregătirii aniversării centenarului nașterii magistrului său, mi-a mărturisit admirația-i nețărmurită pentru Mateescu.

² În chip surprinzător, *Enciclopedia istoriografiei românești*, publicată în 1978, nu-l pomenește pe G. G. Mateescu!

³ *Douăzeci de ani de activitate a Școlii Române din Roma. Cinci conferințe la Radio de Alexandru Marcu, Radu Vulpe, D. M. Pippidi, Mihail Berza, Horia Teodoru, Asociația Foștilor Membri ai Școlii Române din Roma*, f. l., f. e., f. a. [1941?].

⁴ *Ibidem*, p. 21.

s-a sfiit să-i acorde calificativul superlativ absolut: „cel mai mare tracolog român”⁵.

Familia

Viitorul tracolog s-a născut în orașul Giurgiu, în dimineața zilei de 9 iulie 1892, într-o familie modestă⁶. Tatăl, Gheorghe Mateescu (în unele acte Ghiță), avea 31 de ani și era de meserie plăpumar⁷. Împreună cu mai tânăra soție (Eufrosina, 22 de ani) a mai avut doi copii: un băiat (Vasile) și o fată (Maria). Familia locuia la acea dată pe strada Industriei, nr. 8, într-un imobil unde avea și un atelier-prăvălie⁸. Părinții și-au încheiat existența într-o casă situată pe strada Cuza-vodă, nr. 15, dărâmată abuziv în 1993, după ce fusese înscrisă în Lista Monumentelor Istorice. Dovedind aptitudini intelectuale deosebite, copiii au terminat *in corpore* studii superioare. Rămasă văduvă, Eufrosina a trăit tragedia de a-și fi văzut toate cele trei odrasle pierind în plină tinerețe, fără a-i fi dăruit vreun nepot. În ultimii ani ai vieții, ea a adăpostit o fată damnată (care avea un copil din flori, handicapat), persoană pe care am cunoscut-o cu puțin înainte de a-și da obștescul sfârșit, iar de la rudele ei am recuperat o suită de cărți poștale ilustrate, care proveneau din corespondența foștilor proprietari⁹. Informațiile obținute atunci le-am folosit pentru a realiza o primă comunicare despre ceea ce am numit „o casă blestemată”¹⁰.

Studiile

George Mateescu a fost elev în orașul natal, la Școala primară de băieți nr. 2 și la Gimnaziul „Ion Măiorescu”, condus în epocă de celebrul director Nicolae Droc-Barcian. În clasa a II-a gimnazială (anul școlar 1903/1904), cu media 8,65 s-a clasificat al doilea între cei 20 de promovați (din 38 înscriși inițial). În clasa a IV-a (anul școlar 1905/1906) a rămas printre fruntași: al treilea (cu media 7,74)¹¹ între 22 absolvenți¹².

⁵ Afirmția a făcut-o într-o întâlnire pe care mi-a acordat-o în ianuarie 1986, conversație la care au mai asistat cercetătorii Mircea Rusu și Radu Ardevan.

⁶ Actul de naștere l-am publicat în „Clio”, an III, nr. 6, mai 1996, p. 5.

⁷ În acea epocă, pe la 1897, la un plăpumar din Giurgiu a fost ucenic și Gheorghe Cristescu, viitorul lider comunist.

⁸ Casele de pe strada Industriei au fost distruse în noiembrie 1916.

⁹ Colecția MJTA, Documente, inv. 21801-21827.

¹⁰ E. Păunescu, *Casa blestemată* – comunicare la Simpozionul B. C. U. Cluj-Napoca, 1985.

¹¹ Arhiva Colegiului Național „Ion Măiorescu” Giurgiu, fond *Foi matricole*, anii școlari 1903/1904 (p. 81) și 1905/1906 (nr. 151).

¹² „Anuarul Liceului *Ion Măiorescu* din Giurgiu”, anul școlar 1924-1925, Cluj, 1926, p. 30.

Printre profesorii săi la gimnaziu s-au numărat câteva figuri ilustre ale învățământului giurgiuvean, între care Ion Popescu (matematică), Constantin Săvescu (limba latină), George Bucurescu (istorie), Constantin Locusteanu (geografie). Limba franceză a deprins-o cu Boniface Hétrat și George Oprescu, iar germana cu Ion Bidu¹³.

Dacă printre colegii de clasă nu întâlnim nume strălucite pe plan național și internațional, din promoția anterioară făcuseră parte viitorul dirijor de renume mondial George Georgescu și ilustrul viitor agronom Marin Chirițescu-Arva, în vreme ce din seria următoare îl putem menționa pe viitorul inginer Dumitru Daponte, inventatorul cinematografului în relief¹⁴.

La Liceul „Sf. Petru și Pavel” din Ploiești, unde l-a avut profesor de geografie pe marele scriitor Ion Al. Bassarabescu (giurgiuvean de origine!), Mateescu a avut de asemenea rezultate bune la învățătură. A terminat șef de promoție, cu media 8,20¹⁵.

Distrugerea parțială a arhivei Universității din București ne-a împiedicat să urmărim evoluția lui G. G. Mateescu la Facultatea de Litere. Știm că a fost bursier prin concurs, specializându-se în istorie și geografie. La licența din octombrie 1914, având specializările istorie antică, istorie universală și arheologie, a obținut mențiunea „magna cum laude”. În sfârșit, la examenul de capacitate din mai 1919 a fost clasificat al patrulea, cu media 9, 20¹⁶.

Discipol

Studentul G. G. Mateescu a fost remarcat de la bun început de profesorul Pârvan, la seminarul său de epigrafie și istorie antică din anul al doilea. În primăvara anului 1912 a primit botezul primului șantier arheologic, la Ulmetum, continuând și anul următor. În vara anului 1914, tot sub îndrumarea magistrului, a participat la prima campanie de la Histria, iar în 1915 la cercetarea zidului cetății Tomis; apoi la Callatis și în județul

¹³ Pentru amănunte vezi Gr. Buduru, *Enciclopedia maioreșciană*, vol. I-II, Giurgiu, Ed. Cronos, 2004.

¹⁴ „Anuarul Liceului *Ion Maiorescu* din Giurgiu”, *loc. cit.*; Gr. Buduru, *op. cit.*

¹⁵ Detalierea acestor rezultate o datorăm colegului Mihai Niculăescu, muzeograf ploieștean, care a prezentat o comunicare la Simpozionul „100 de ani de la nașterea lui G. G. Mateescu” (Giurgiu, 25 iunie 1992, mss.).

¹⁶ Cf. Veronica Turcuș, *George G. Mateescu (1892-1929). Viața și opera*, București, Ed. Academiei Române, 2008, p. 9-13.

Durostor¹⁷. În vara lui 1916 săpăturile lui de la Abrittus (în jud. Caliacra) au fost întrerupte de evenimentele militare.

Încă din anul al treilea de facultate s-a conturat pasiunea lui G.G. Mateescu pentru lumea tracilor, referatele sale privind știrile despre ei la Tacit și Veleius Paterculus fiind apreciate în chip deosebit de profesor, prima lucrare urmând a fi premiată¹⁸. La început asistent onorific la Muzeul Național de Antichități, la propunerea lui V. Pârvan va fi angajat oficial. Dacă activitatea lui științifică din acei ani a fost parțial cunoscută posterității¹⁹, odată cu intrarea României în război – când Mateescu a rămas singurul salariat sub regimul de ocupație – rolul său a fost relevat abia în 1992²⁰.

Îndrumat de Pârvan pe calea studiilor doctorale, G. G. Mateescu va adânci cercetările despre traci și-l va urma în capitala universitară a Ardealului. Apoi va face parte din prima generație de bursieri ai Școlii Române din capitala Italiei, în anuarul căreia va publica lucrarea sa fundamentală, *I Traci nelle epigrafi di Roma*²¹. Varianta ei românească va constitui teza sa de doctorat, susținută la Facultatea de Filosofie și Litere din București (în octombrie 1924) și apreciată de comisie cu „magna cum laude”, în baza raportului întocmit de Vasile Pârvan și subscris de George Murnu²². Din corespondența doctorandului cu magistrul nu s-a păstrat, din păcate, decât o scrisoare datată 8 aprilie 1924, edificatoare în privința relației lor²³.

Urmaș

După moartea lui Vasile Pârvan, Nicolae Iorga este cel care a impus numirea lui Mateescu la conducerea Școlii Române din Roma, sprijinindu-i candidatura deopotrivă la Academie, Minister și Universitate.

Nu vom rememora aici activitatea sa la Roma, practic pe parcursul unui singur an, dar emitem în premieră ipoteza că implicarea Băncii Naționale a României în edificarea localului propriu al Școlii a fost

¹⁷ În Cadrilater a condus pentru prima dată ca responsabil săpăturile de la Vetrina (*Ibidem*, p. 11).

¹⁸ I. Crăciun, *G.G. Mateescu (1892-1929)*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, t. VI, Cluj, 1935, p. 795-796.

¹⁹ Documentele și rapoartele rămase la Vasile Pârvan și cele două studii epigrafice publicate de tânărul său discipol în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”.

²⁰ Cercetătorul dr. Alexandru Păunescu l-a prezentat în premieră la Giurgiu (vezi *supra* nota 15), publicând materialul la Bacău în același an și reluând subiectul în ultimul său volum, *Din istoria arheologiei românești*, București, Ed. AGIR, 2003, p. 73-77.

²¹ În „Ephemeris Dacoromana”, t. I, Roma, 1923, p. 57-290.

²² În „Clio”, nr. cit., p. 5.

²³ *Ibidem*.

influențată și de numirea sa ca director provizoriu. Cel care a înclinat balanța susținerii financiare a construcției de către B. N. R. a fost giurgiuevanul Nicolae Bălănescu, care a avut un cult pentru Pârvan și o admirație nedisimulată pentru Mateescu²⁴.

Având o reputație câștigată în lumea științifică din capitala Italiei, doctor la 32 de ani și docent la 36, conferențiar la catedra de epigrafie și antichități a Universității din Cluj, G. G. Mateescu a fost aureolat de măgulitoare aprecieri la Congresul internațional de preistorie de la Oslo. Soarta potrivnică nu i-a permis însă să fructifice noua situație, căzând victimă unei pneumonii galopante (pe fond ereditar), asociată unor afecțiuni cardiace.

Tragicul sfârșit al lui George Mateescu i-a impresionat pe contemporani, care l-au elogiat postum în cvasiunanimitate, inclusiv fostul său adversar și urmaș la direcția Școlii, Emil Panaitescu. Singurul care a păstrat o tăcere de neînțeles a fost Constantin Daicoviciu, beneficiarul neașteptatei vacantări a catedrei ocupate de defunct.

Mărturisire

Preocuparea mea pentru viața și opera lui G.G. Mateescu a plecat de la o enigmatică fotografie descoperită în colecția fostului muzeu municipal din Giurgiu (cea publicată în „Clio”, nr. cit., p. 5). În 1985, la Cluj-Napoca, am avut onoarea de a fi primul cercetător al arhivei Facultății de Litere din epoca interbelică, după ce aceasta fusese transferată de la Biblioteca Centrală Universitară la Filiala Arhivelor Statului, având astfel posibilitatea de a-mi face o primă imagine despre personalitatea fostului conferențiar universitar. Atunci și în anii următori am cunoscut o serie de supraviețuitori dintre contemporanii lui²⁵, de la care am adunat informații ce mi-au permis identificarea unui fond de manuscrise inedite la Biblioteca Centrală de Stat, precum și diverse precizări utile unei posibile monografii.

În primii ani postdecembriști am valorificat parțial aceste descoperiri la simpozioanele Institutului Român de Tracologie de la Satu Mare și Băile Herculane²⁶, apoi la Congresul internațional de Tracologie, de la Constanța (Olimp)²⁷. Am invitat la Giurgiu o serie de cercetători pentru simpozionul

²⁴ În inventarul filialei giurgiuvene a Ateneului Român se păstra, până în 1948, un portret de mari dimensiuni al nefericitului tracolog.

²⁵ În primul rând I. I. Russu și Dumitru Braharu la Cluj, apoi Radu Vulpe și Paul Oprescu la București.

²⁶ A se vedea „Symposia Thracologica”, nr. 8, 1990, p. 312-313 și nr. 9, 1992, p. 182 (texte reluate în „Clio”, nr. cit., p. 4).

²⁷ E. Păunescu, *Privire istorică asupra tracologiei și tracomaniei în România*, mss.

aniversar din 1992 și i-am consacrat lui G. G. Mateescu miezul unui număr din revista de popularizare a muzeului giurgiuvean²⁸.

După un deceniu în care subiectul a ieșit din preocupările mele curente, au apărut două lucrări care permit o reevaluare a cunoștințelor anterioare. Mai întâi Petre Țurlea și Stelian Mândruț au editat corespondența lui Nicolae Iorga cu universitarii clujeni²⁹. Apoi Veronica Turcuș a publicat o veritabilă monografie, în general bine documentată (cu precădere pe baza izvoarelor existente la Cluj-Napoca), dar lăsând loc la completări și revizuirii³⁰. Nutrim convingerea că, în pofida destinului nefast (ce l-a urmărit și în postumitate), George G. Mateescu își va ocupa până la urmă locul meritat în istoriografia noastră.

²⁸ În 1996 am publicat o serie de mărturii inedite, începând cu actul de naștere și două fotografii și conținând cu câteva din documentele păstrate la Colecțiile speciale ale Bibliotecii Naționale: o scrisoare și raportul lui Vasile Pârvan din 1924, o scrisoare a lui N. Iorga din 1927 și una nedată a tracologului către publicistul Ion Clopoțel („Clio”, *nr. cit.*, p. 4-5).

²⁹ *Nicolae Iorga și Universitatea din Cluj. Corespondență (1919-1940)*, București, Ed. Academiei Române, 2005. Editorii au publicat nouă scrisori ale lui G. G. Mateescu către fostul său profesor, datate între august 1927 și decembrie 1928.

³⁰ V. Turcuș, *op. cit.*